

Memelio / Klaipėdos žydų kapinių istorija

Prof. Ruth Leiserowitz pranešimas, skaitytas 2026 m. liepos 30 d. naujų informacinių elementų atidengimo proga teritorijoje.

Šių kapinių istorija siekia jau 191 metus. Nors jau šimtmečius į miestą prekybos tikslais atvykdavo daugybė žydų, visų pirma miesto pirkliai stengėsi užkirsti kelią jų nuolatiniam apsigyvenimui. Nors jau daugelį šimtmečių į miestą prekybos tikslais atvykdavo daugybė žydų, visų pirma miesto pirkliai stengėsi užkirsti kelią jų nuolatiniam apsigyvenimui. Net ir po 1812 m. Prūsijos edikto miesto valdžia delsė išduoti leidimus apsigyventi, nors žydų skaičius pamažu didėjo. XIX a. pradžioje čia apsigyveno daugiausia litvakai, medienos prekybininkai iš Memelio ir košeriniai virėjai

iš netoliese esančių Žemaitijos miestelių. (Kalbant apie kapinių istoriją, ankstesni su žydais susiję įvykiai, tokie kaip Mozės Jacobsohno de Jonge buvimas, neturi jokios reikšmės.)

Taigi istorija prasideda 1835 metais, kai keli žydai surinko pinigus ir nusipirko sklypą prie miesto sienų kapinėms įkurti. (Ne tik kapinės įsikūrusios ravelyne, bet ir žydų ligoninė bei sinagoga Kehrweiterstraße gatvėje taip pat tilpo tik ravelnyuose.)

Karaliausbergio pirklys Joel skyrė didelę pinigų sumą kapinėms. Čia gyvenantys žydai Moses Wald ir Aron Cohn buvo įregistruoti kaip savininkai, nes dar nebuvo registruotos bendruomenės, kuri galėtų veikti kaip savininkė. Kadangi XIX a. viduryje Memelyje nuolat didėjo žydų skaičius, vis dar neoficialios žydų bendruomenės atstovai – gydytojas dr. Isidoras Laaseris ir prekybininkas Samuelis Hertzas Berlowitzas – 1858 m. nupirko papildomą sklypą kapinėms. Šie du vyrai buvo Rytų Prūsijos žydų, kurie dabar taip pat čia apsigyveno, atstovai. Tačiau dabar kilo problemų, nes esama kapinių dalis buvo aptverta ir užrakinta. Litvakas Aronas Cohnas, saugojęs raktą, norėjo jį atiduoti tik už atlygį. Tačiau vėliau nesutarimas buvo išspręstas, ir skirtingos kapinių dalys buvo sujungtos. Tuomet buvo pastatytas ir morgas. Toje pačioje pastatoje buvo įsikūrusę kapininkas. Daugelį metų čia dirbo Feiwel Rappoport. Jis buvo kilęs iš Kedainių.

Im Jahr 1862 genehmigte die preußische Regierung die Satzungen der Synagogengemeinde und der Bestattungsgesellschaft „Chevrah Kadishah“. Das war wichtig, da die jüdische Gemeinde stetig wuchs. Als Rabbi Dr. Isaak Rülff 1865 eintraf, begann sich das jüdische Gemeindeleben auch zu intensivieren. 1842 lebten 69 Juden in Memel, 1875 waren es 1040 und 1880 sogar 1214 Personen. 1870 gründete der Rabbiner Rülff das Jüdische Krankenhaus, das sich zunächst gegenüber der „polnischen“ Synagoge, befand. Dank großer Spenden aus Paris und Nizza konnte 1896 ein Neubau des Jüdischen Krankenhauses eröffnet werden. (Es ist bekannt - das Gebäude beherbergt heute das Psychische Zentrum von Klaipėda.) Dieses Krankenhaus war vor allem für die

Behandlung der Juden aus den litauischen Stetln vorgesehen, woher auch reichlich Patienten kamen. Leider kam für viele die Behandlung zu spät und so sind auf diesem Friedhof sehr viele Juden begraben, die aus anderen Orten stammten. Der Zustrom von jüdischen Patienten hielt bis zum Frühjahr 1939 an. Außerdem kam es hin und wieder vor, dass ein Kaufmann starb, der gerade

auf Geschäftsreise in Memel war oder eine Person, die sich auf der Durchreise zur Auswanderung befand.

Popieriuje buvo žydų bendruomenė, tačiau nuo XIX a. vidurio joje visada buvo du rabinai – vienas prūsiškas, kitas litvakų kilmės. Taip pat buvo kelios sinagogos, bet – viena bendra kapinė. Kai buvo laidojami ypač svarbūs asmenys, pavyzdžiui, Jakobas Werblowskis, vienas iš didžiosios cigarečių fabriko savininkų, abu rabinai atvykdavo kartu. 1920 m. buvo pastatytas ritualinių paslaugų pastatas „Bet Tahara“, kurį šiandien žinome iš istorinių nuotraukų.

1930-aisiais žydų bendruomenei gyvenimas tapo gana neramus. Jau buvo įvykdytas išpuolis kapinėse, kurio metu buvo apversti antkapiai. Tarp parodos nuotraukų yra viena, kurioje užfiksuota, kaip „Bet Hechalutz“ nariai 1935 m. dalyvavo talkoje žydų kapinėse. Manau, kad tai buvo valymo akcija po to išpuolio.

1939 m. įvyko Klaipėdos krašto aneksija, tada žydai paliko Klaipėdą. Klaipėdos žydų bendruomenė šias kapines valdė iki 1939 m. kovo mėn. Tuomet teritoriją konfiskavo nacių Vokietijos institucijos. Vis dėlto mieste liko keletas žydų. Vienas iš jų – iš Kretingos kilęs Hirsch Grinker – mirė Memelyje 1939 m. spalio 28 d., kitas – tų pačių metų lapkričio mėnesį. Manau, kad jie taip pat buvo palaidoti čia.

Mes tiksliai nežinome, kas vyko kapinėse 1940–1947 m. Gali būti, kad jau tuomet buvo pradėta išvežti antkapinius akmenis kaip statybinę medžiagą – tačiau to nežinome. (Neseniai netoli prekybos centro „Akropolis“ buvo rastas žydų antkapis. Paaiškėjo, kad jis yra iš šių kapinių ir puošė iš Darbenų kilusio prekybininko Schey Jacobson kapą.)

Kapinėse esantis ritualinis pastatas pokario laikotarpio sovietiniuose dokumentuose buvo vadinamas „sinagoga“. 1947 m. jis buvo perduotas ekspedicinio žvejybos verslo įmonei kaip žvejybos tinklų mezgimo dirbtuvė. 1950 m. pastatas kartu su 0,75 hektaro sklypu atiteko miesto veterinarijos inspekcijai.

Taip, nuo 1954 m. šioje teritorijoje veikė ryšių tarnyba, užsiėmusi užsienio radijo stočių signalų slopinimu. Tarybų Sąjungos valdžia norėjo užkirsti kelią gyventojams klausytis „Voice of America“,

„BBC“, Radio Free Europe“ ar „Kol Israel“. Statant antenų kompleksą, buvo sunaikinta didžioji dalis senųjų žydų kapinių antkapių (macevų), kurie buvo panaudoti kaip statybinė medžiaga. 1988 m., nutraukus radijo signalų slopinimo programą, objekto veikla buvo sustabdyta. Tai jau buvo dalis perestroikos proceso. 1988 m. lapkričio mėn. susikūrė žydų kultūros

bendrija. Ji vadinosi „ŠALOM“. 1989 m. miesto savivaldybė leido žydams naudotis kapinių teritorija. Jie sutvarkė pastatą ir nuo tada Klaipėdos žydai turi savo namus.

1991 m. buvo įregistruota Klaipėdos žydų bendruomenė. Jos pirmininkas buvo Jakovas Rikleris. Atgavus nepriklausomybę, 1990 m. lapkričio 7 d. Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas priėmė nutarimą, kad Holokausto aukų kapai ir žydų kapinės Lietuvoje turi būti pažymėtos ir prižiūrimos. Remiantis šiuo nutarimu, 1991 m. kovo mėnesį buvo pradėta Memelio žydų kapinių restauracija.

1991 m. buvo išmontuotos radijo stoties antenos, o gegužės 10 d. perlaidoti rasti žmonių palaikai. 1992 m. teritorija buvo sutvarkyta pagal architekto Sauliaus Manomaičio projektą. Kaip matote, visi rasti antkapiai buvo integruoti į šią „raudų sieną“.

Arkadijaus Lichtinšaino ir Samuilo Kvašos iniciatyva čia įrengta pirmoji Lietuvoje Teisuolių alėja. 2018 m. teismo sprendimu patvirtintos bendruomenės teisės į pastatą. Šiandien kapinių pastate įsikūrusi sinagoga.

Šiandien čia eksponuojami vienos antenos keturių kojų pamatai –išlikęs buvusio antenų komplekso fragmentas, liudijantis Šaltojo karo laikotarpio istoriją ir sudėtingą šios vietos praeitį. Jei atidžiai apžiūrėti „Macevot“ fragmentus, galima sužinoti dar daugiau. Pavyzdžiui, radau gabalėlį iš žinomo konsulo Nafthalo motinos antkapio. Jos vardas buvo Ella Nafthal, mergautinė pavardė – Sussmanowitz.

Kaip matote, ši vieta, hebrajiškai vadinama „Bet Olam“ – „Amžinybės namai“, – apjungia daugybę istorijų. Naudojant naujus elementus ir šiandien pristatomas nuotraukas, šiuos daugybę istorijos epizodų galima papasakoti dar geriau. Dėkoju už jūsų dėmesį.

